

ظرفیت‌ها و چالش‌های تقریب مذاهب اسلامی در لبنان

دکتر ابوالحسن نواب / استادیار دانشگاه ادیان و مذاهب
مجید شاکر سلماسی / دانشجوی دکتری شیعه‌شناسی دانشگاه ادیان و مذاهب

چکیده

تقریب مذاهب اسلامی به معنای زندگی مسالمت‌آمیز پیروان مذاهب اسلامی با حفظ ارزش‌های درون‌مذهبی، ضرورتی انکارناشدنی است، که با در نظر گرفتن موقعیت ویژه برخی کشورهای اسلام، اهمیت و ضرورت آن دوچندان می‌شود. با مد نظر قرار دادن تأثیرهای دینی و فرهنگی و سیاسی کشور لبنان در منطقه خاورمیانه و کشورهای عربی اسلامی، ضرورت بررسی ظرفیت‌های تقریب در لبنان، به منظور توسعه و بررسی چالش‌های آن جهت رفع یا تبدیل به فرصت، نمایان خواهد بود.

فعالیت‌های تقریبی جمهوری اسلامی ایران و حزب‌الله لبنان و مرکز تجمع علمای مسلمین در لبنان، در کنار فرهنگ زندگی مسالمت‌آمیز اتباع ادیان و مذاهب لبنان، زمانی که با آموزه‌های اسلامی و فتوای فقهای شیعه و سنی درمی‌آمیزد، لبنان را به بهشت پیروان مذاهب تبدیل خواهد کرد؛ چنان‌که اگر از سیاست‌های تفرقه‌افکنانه استکبار جهانی و در رأس آن آمریکا و اسرائیل غفلت شود و فعالیت سلفی‌های منطقه و اختلافات سیاسی احزاب و جریان‌های سیاسی کنترل نشود، می‌تواند لبنان را درگیر جنگ‌هایی کند که سالیان سال در لبنان جریان داشت و چه بسا ممکن است صدمات جبران‌ناپذیری بر جامعه دینی آن وارد کند. مقاله پیش‌روی درصدد بررسی ظرفیت‌های تقریبی در اندیشه کلامی و فقهی عالمان شیعه و سنی لبنان با نگاهی به جریان‌های دینی و سیاسی لبنان، همچنین بررسی ظرفیت‌های بالفعل و بالقوه تقریب و چالش‌های منتهی به تهدید یا فرصت تقریب در لبنان است. مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی در لبنان و مصاحبه با سران احزاب مسلمان و رهبران فکری جریان‌های سیاسی و دینی لبنان، ظرفیت‌ها و چالش‌های تقریب مذاهب اسلامی را در این کشور سامان داده است.

کلیدواژه‌ها: تقریب مذاهب اسلامی، وحدت اسلامی، لبنان، چالش‌ها، ظرفیت‌ها.

۱. مقدمه

در روزگاری که استکبار جهانی کمر همت برای به‌حاشیه راندن اسلام بسته و موج جدیدی از اسلام‌ستیزی جهان را فرا گرفته است، سخن گفتن دربارهٔ تقریب مذاهب اسلامی، از ارزنده‌ترین مباحث می‌باشد.

اهمیت تقریب مذاهب اسلامی از یک سو، و اهمیت جغرافیایی لبنان از سوی دیگر، باعث شده است که بررسی چالش‌ها و ظرفیت‌های تقریب مذاهب اسلامی در کشور لبنان - که اکثریت مردم آن را مسلمانان تشکیل می‌دهند - از ضرورت خاصی برخوردار باشد.

مقاله حاضر درصدد بررسی ظرفیت‌های تقریبی در اندیشهٔ کلامی و فقهی عالمان مسلمان لبنان، همچنین بررسی ظرفیت‌های بالفعل و بالقوهٔ تقریب و چالش‌های منتهی به تهدید یا فرصت تقریب در لبنان است.

در بین کشورهای اسلامی، لبنان که همواره مورد طمع دشمنان اسلام بوده است، بررسی ظرفیت‌ها و چالش‌های تقریب آن، مسبوق به سابقه نیست. فیش‌برداری از کتب و مقالات و استفاده از بانک‌های اطلاعاتی، اعم از نرم‌افزار و سایت‌های مرتبط، و پرسش و پاسخ از علمای مسلمان لبنان، از ابزارهای گردآوری اطلاعات این تحقیق بوده است.

۲. مفهوم شناسی

۲-۱. تقریب مذاهب اسلامی

مقصود از تقریب مذاهب اسلامی، تقریب پیروان مذاهب اسلامی است؛ چراکه تقریب دو مذهب بدون در نظر گرفتن اتباع آن، معقول نخواهد بود. بدیهی است که تقریب به معنای دست شستن از ارزش‌های مذهبی نیست و هیچ‌یک از علمای اسلام چنین برداشتی از تقریب ارائه نکرده‌اند؛ بلکه همواره بر اصول ثابت ارزش‌های دینی و مذهبی تأکید داشته‌اند. محمدی عراقی می‌گوید: «تقریب همان نزدیک شدن به مشترکات مذاهب است و منظور از تقریب مذاهب اسلامی این نیست که شیعه، سنی شود و یا سنی، شیعه؛ بلکه مراد این است که چون مشترکات ما بسیارند، می‌توان در

مهم‌ترین مسائل، حتی در مسائل فقهی، هم‌فکری و همیاری نمود». (محمدی عراقی، ۱۳۸۷، ص ۱۰۷)

از آنچه گفته شد، به دست می‌آید تقریب مذاهب اسلامی نزدیک شدن پیروان مذاهب اسلامی با هدف شناخت مشترکات یکدیگر و توسعه مشترکات به منظور دستیابی به برادری دینی بر اساس اصول مسلم و مشترکات اسلامی، و نیز معذور نمودن همدیگر در امور مورد اختلاف است. (تسخیری، ۱۳۸۵، ص ۱۴)

۲-۲. چالش‌های تقریب

چالش‌های تقریب، به هر عمل و گفتار و رفتاری گفته می‌شود که مانع از رسیدن به هدف مطلوب اتحاد مسلمانان باشد. این چالش‌ها به دو قسم نظری و عملی تقسیم می‌شوند. منظور از چالش نظری آن است که شخص، یا اعتقادی به تقریب ندارد، یا نوع برداشت و پیش‌فرض‌های ذهنی وی، زمینه تقریب را از بین می‌برد؛ در حالی که چالش عملی مجموعه رفتارهایی است که مانع تحقق تقریب و وحدت می‌شوند. در چالش عملی، چه‌بسا شخص به تقریب باور دارد یا در این باره تصورات خاص ندارد، ولی رفتارهایی از وی روی می‌دهد که مانع تحقق تقریب می‌شود و اختلاف را شدت می‌بخشد.

۳-۲. ظرفیت‌های تقریب

مقصود از ظرفیت‌های تقریب، توانایی ذاتی اتباع و پیروان مذاهب برای هم‌زیستی مسالمت‌آمیز است؛ ظرفیت‌هایی همچون مشترکات فراوان کلامی، فقهی، حدیثی و داشتن دشمن مشترک.

۴-۲. لبنان

لبنان (Lebanon) با جمعیتی حدود چهار میلیون نفر^۱ و با مساحت ۱۰۴۵۲ کیلومتر مربع،^۲ در غرب آسیا و در ساحل شرقی دریای مدیترانه واقع شده است. (سفارت جمهوری اسلامی ایران در بیروت، ۱۳۹۱، ص ۱۰)

۱. حدود شانزده میلیون تبعه لبنانی نیز در خارج از این کشور زندگی می‌کنند.

۲. تقریباً ۱۶۰ مرتبه کوچک‌تر از ایران.

لبنان با وجود مساحت کم، دارای تعدد و تنوع مذاهب است؛ به گونه‌ای که بیش از هجده مذهب رسمی در آن وجود دارد. نقش این مذاهب در لبنان به گونه‌ای است که ساختار سیاسی این کشور را تحت تأثیر قرار داده است و تقسیم قدرت سیاسی نیز بر اساس تعداد جمعیت طوایف مختلف بوده که تمایز آنها بر اساس مذهب است. (همان، ص ۱۲)

از ویژگی‌های لبنان، آزادی سیاسی و فعالیت‌های اجتماعی است که همین امر موجب شده است لبنان احزاب و گروه‌های مختلف با گرایش‌های سیاسی متفاوتی را در خود جای دهد. (همان، ص ۱۴)

۳. ظرفیت‌های تقریب در لبنان

لبنان از ظرفیت‌های خاصی برای تقریب مذاهب اسلامی برخوردار است. این سرزمین، از دیرباز مهد ادیان و مذاهب بوده است؛ ولی واقعیت این است که نباید به ظرفیت‌های موجود تقریبی در لبنان بسنده کرد؛ چه اینکه دشمنان اسلام همواره در تلاش‌اند مسلمانان را در اقصی‌نقاط جهان اسلام از وحدت دور سازند؛ چراکه اتحاد مسلمانان به هیچ‌وجه منافع استعماری و استکباری غرب و در رأس آنها آمریکا و اسرائیل را تامین نخواهد کرد. از این رو است که علما و اندیشمندان از هیچ فرصتی برای تقویت وحدت اسلامی دریغ نکرده و همواره پیروان مذاهب را به وحدت و تقریب مذهبی فراخوانده‌اند.

امروزه هر مشکلی گریبان‌گیر جهان اسلام می‌شود، از تفرقه و نزاع بین مسلمانان ریشه می‌گیرد. مشکلات جهان اسلام را باید در داخل آن جست‌وجو کرد. برای مثال تا کنون در تاریخ کسی سراغ ندارد که یک مسیحی به نام دین و دین‌داری، عده‌ای از هم‌کیشان خود را در کلیسا و در حال عبادت، به قتل برساند؛ ولی مشکلات جهان اسلام از این‌جا ناشی می‌شود که مسلمانان به‌جای اتحاد در برابر دشمنان اسلام، با نیش اختلافات تاریخی و پرداختن به مسائل حاشیه‌ای، که جایگاهی در دین و مذهب ندارد و دردی از جهان اسلام را نیز دوا نمی‌کند، در حال نزاع و اختلاف‌اند.

۳-۱. پایبندی به حقوق دیگران و رفتارهای اجتماعی در تعامل با پیروان مذاهب یکی از راهکارهای تقریب مذاهب اسلامی، احترام به آرا و اندیشه‌های طرف مقابل است، احترام، موجب انفتاح دل و گوش برای دریافت فهم مشترک در امور و موضوعات مسلمانان است. (موسوی، ۲۰۰۹م، ص ۱۲)

در فرهنگ اجتماعی لبنان، هم‌زیستی مسالمت‌آمیز، یک ارزش تلقی می‌شود و این فرهنگ، به جهت زندگی طولانی‌مدت پیروان ادیان و مذاهب در کنار هم می‌باشد. (عبدالله حسان، ۲۰۱۳م)

در این فرهنگ اجتماعی، نباید نقش علما را فراموش کرد. علمای شیعه و سنی لبنان با توجه به ترکیب جمعیتی لبنان و خطری که می‌تواند جامعه دینی و فرهنگی آن را تهدید کند، بر اصل وحدت اسلامی با پایبندی به حقوق شهروندی مردم لبنان تأکید داشته‌اند. (الزین احمد، ۲۰۱۳م) علمای لبنان، اصل رعایت حقوق شهروندی را در لبنان نهادینه کرده‌اند. اگر شهروندان به وظایف شهروندی آگاه شوند و پایبندی عملی داشته باشند، اختلاف و نزاع روی نمی‌دهد و اگر هم روی دهد، قابل حل خواهد بود. (نابلسی عقیف، ۲۰۱۳م)

این اندیشه که مسلمان باید آبروی مسلمان را در غیاب وی حفظ کند، بین مسلمانان تحصیل کرده و مؤمن لبنان رعایت می‌شود. (عبدالله حسن، ۲۰۱۳م)

حسین علی المصطفی می‌نویسد: نیاز جهان امروز به مدارا، سعه صدر و هم‌زیستی مسالمت‌آمیز، بیش از هر زمان دیگری است؛ چراکه نزدیکی فرهنگ‌ها و تأثیر متقابل تمدن‌ها روزبه‌روز به واسطه انقلاب علمی و تکنولوژی بیشتر می‌شود. در واقع، مردم دنیا در دهکده‌ای زندگی می‌کنند که از احوال یکدیگر آگاه‌اند. (المصطفی حسین علی، ۲۰۱۰م، ص ۲۲)

مرجع دینی شیعیان لبنان، علامه فضل‌الله در فتاوا و بیانات خویش غیبت برادران اهل سنت را حرام دانسته و هرگونه دشنام و ناسزا به ایشان را تقبیح نموده‌اند. (فضل‌الله، محمدحسین، ۲۰۰۸م / همو، ۲۰۰۶م) در پرتو این فتاوا، دیگر علمای شیعه نیز احترام به اهل سنت را واجب شمرده‌اند. (المصطفی، ۲۰۱۰م، ص ۳۳)

سید علی فضل‌الله می‌گوید: در لبنان هیچ‌گونه مشکل مذهبی وجود ندارد و تمامی مسلمانان و مسیحیان در کنار یکدیگر به صورت مسالمت‌آمیز زندگی می‌کنند. (فضل‌الله، سید علی، ۱۳۹۱)

علامه عقیف نابلسی، روابط شیعه و سنی را نشانه پیشرفت و سلامت جامعه اسلامی می‌داند و به شیعیان لبنان توصیه می‌کند که با اهل سنت روابط نیک و معتمدانه‌ای داشته باشند. دلیل ایشان بر همدلی و اتحاد مسلمانان این است که شیعه و سنی، دو روح در یک بدن‌اند و هر ناراحتی و آسیبی که متوجه اهل سنت شود، در واقع متوجه شیعه شده است. (نابلسی، ۲۰۱۲، ص ۲۶)

۳-۲. احترام به مقدسات و ارزش‌های دینی و مذهبی

یکی از مهم‌ترین عوامل وحدت و تقرب، احترام به مقدسات مذاهب و رعایت ادب در بازگو کردن نام ایشان است. توهین به مقدسات دیگران نمی‌تواند یک‌دلی و اتحاد را در پی داشته باشد.

علامه فضل‌الله در فتوایی صریح، هرگونه دشنام و ناسزا به صحابه رسول خدا ﷺ و ام‌المؤمنین عایشه را تحریم می‌کند و می‌گوید: من هرگونه بی‌احترامی به صحابه رسول خدا ﷺ را حرام می‌دانم؛ چراکه قرآن می‌فرماید: محمد ﷺ فرستاده خداست و کسانی که با اویند در برابر کفار، سرسخت و شدید، و در میان خود مهربان‌اند. پیوسته آنها را در حال رکوع و سجود می‌بینی؛ در حالی که همواره فضل خدا و رضای او را می‌طلبند. (فتح، ۲۹) و در مسئله امامت نیز آرا و عقاید خود را داریم. (فضل‌الله، محمد حسین، ۲۰۰۸م)

علامه سیدجعفر مرتضی با بیان فرق بین توهین به صحابه رسول خدا ﷺ و عدم رضایت از رفتار ایشان می‌نویسد: دشنام دادن و ناسزا گفتن، در قاموس شیعه جایگاهی ندارد و امام علی ﷺ از آن نهی کرده است؛ و اختلافات باید در فضای سالم و علمی حل و فصل شود. (مرتضی، ۲۰۰۴م، ج ۹، ص ۶۸)

ایشان می‌گوید: تعامل اهل بیت با خلفا، حجت شرعی ما می‌باشد. امام علی ﷺ همواره معاون و مشاور خلفا بوده است و امام صادق ﷺ می‌فرماید: ولدنی أبوبکر

مرتین. هرگونه بی‌احترامی و اهانت به همسران رسول خدا ﷺ حرام است؛ بلکه واجب است به احترام رسول خدا ﷺ ایشان همواره احترام شوند و بزرگ‌داشت ایشان، بزرگ‌داشت رسول خداست. (همان)

مشکلی که به‌نظر می‌رسد می‌تواند این ظرفیت را به‌چالش بکشد، تاریخ‌نگاری‌های غیرضروری و نبش اختلافات غیرلازم از سوی برخی اندیشمندان لبنانی است. برای مثال، حزب‌الله و مرکز تجمع علمای مسلمین لبنان، برای خنثی کردن تأثیرات منفی کتاب مفصلی که با موضوع سیره نوشته شده بود و می‌توانست وحدت اسلامی را خدشه‌دار کند، زحمت و هزینه فراوانی متحمل شدند. (عبدالله حسان، ۲۰۱۳م)

۳-۳. محبت اهل‌بیت در بین مسلمانان

مذاهب اسلامی می‌توانند با محبت اهل‌بیت، به وحدت اسلامی دست یابند؛ چراکه اهل‌بیت آخرین فرستاده خداوند، در بین مسلمانان جایگاه ویژه‌ای دارند و مخالفت با شیعه، نباید به حساب اهل‌بیت گذاشته شود. حتی در میان وهابیت که مخالفین سرسخت شیعه‌اند و تا حد تکفیر شیعه پیش رفته‌اند، اهل‌بیت رسول خدا ﷺ از جایگاه والایی برخوردارند. (ر.ک: قضیبی، ۱۴۲۶ق)

محبت اهل‌بیت نزد اهل‌سنت لبنان بسیار والاست و ایشان اعتقاد دارند که اگر تشیع، محبت اهل‌بیت است، همه اهل‌سنت لبنان شیعه‌اند. (مهداوی، بی‌تا، ص ۹)
در بین مسلمانان لبنان، هیچ رشته‌اتصال مستحکم‌تر از اهل‌بیت وجود ندارد؛ چراکه همه به اهل‌بیت پیامبر ﷺ احترام می‌گذارند و به آیاتی که درباره مودت و عظمت ایشان نازل شده است، اعتقاد دارند. (مرتضی، ۱۳۹۱)

شیخ مصطفی ملص^۱ درباره اهل‌بیت می‌گوید: ایشان نسل پاکی هستند که حاملان علم، و متخلق به اخلاق عظیم‌اند که به تقوا متمایز، و به صفات شجاعت و صدق و جود و کرم متصف‌اند، هیچ مؤمنی نیست که در قلبش محبت اهل‌بیت نباشد. (ملص، ص ۱۳۶)

۱. شیخ مصطفی ملص، از علمای سنی و رئیس تجمع هم‌بستگی ملی لبنان است.

شیخ بلال شعبان^۱ می‌گوید: در مدرسه دینی اهل سنت طرابلس، اسامی طلاب برادر و خواهر را توسط برنامه کامپیوتری به ترتیب حروف الفبایی مرتب شده دیدم و اسامی طلاب توجه مرا جلب کرد. بیشترین اسامی، به ترتیب عبدالله (عبدالله، عبدالرحمن و...)، سپس محمد و مشتقات آن (احمد، محمود، مصطفی و...) و بعد از آن، نام علی و حسن و حسین بود و بعد از این نام‌ها، اسامی خلفا و اصحاب رسول خدا^ﷺ به چشم می‌خورد؛ چنان‌که در اسامی خواهران طلبه، مریم^ﷺ و فاطمه^ﷺ در صدر بود؛ سپس نام عایشه به چشم می‌خورد. (بلال شعبان، ۲۰۱۳م)

شیخ احمد القطان^۲ معتقد است اهل سنت محبت به اهل بیت را محبت به رسول خدا^ﷺ می‌داند؛ و می‌گوید: آشنایی با زندگی اهل بیت و محبت ایشان، موجب وحدت بیشتر مسلمانان در برابر دشمنان اسلام می‌شود. (القطان، ۱۳۹۱)

برگزاری مراسم‌های مشترک بین شیعیان و اهل سنت لبنان، مثل اعیاد شعبان و رجب، و مراسم‌های گرامی‌داشت محرم می‌تواند نقطه عطفی در تقویت وحدت اسلامی و تقریب مذاهب اسلامی در لبنان باشد و چه بسا این ظرفیت مهمی که معمولاً در کشورهای اسلامی وجود دارد، بتواند توطئه‌های تکفیری‌ها و سلفی‌ها را نقش بر آب کند و مسلمانان را هرچه بیشتر به آرمان بزرگ قرآن که همان امت واحده اسلام است، نزدیک‌تر سازد.

۳-۴. اعتقادات کلامی و فتاوای مشترک علمای شیعه و سنی

مشترکات اعتقادی و فقهی، مهم‌ترین محور وحدت بین مذاهب اسلامی است. هر چه مشترکات مذاهب اسلامی تبیین شوند، جهان اسلام به تقریب مذاهب اسلامی نزدیک‌تر می‌شود.

۱. شیخ بلال سعید شعبان، دبیر کل حرکت توحید اسلامی لبنان و عضو هیئت مرکزی تجمع علمای مسلمین لبنان و عضو مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی و امام و خطیب مسجد توبه طرابلس است.

۲. شیخ احمد القطان، امام جمعه اهل سنت بقاع لبنان و مدیر مرکز تعلیم القرآن الکریم بقاع لبنان است.

مذاهب اسلامی تلاش گسترده‌ای برای رسیدن به حقیقت داشته‌اند و با برداشت‌های خویش از قرآن و سنت، به احکام و نتایج متفاوتی رسیده‌اند؛ ولی نزاع و اختلافی در یافته‌های خویش نداشتند و همواره یکدیگر را معذور می‌دانستند. شیخ ماهر حمود،^۱ از علمای اهل سنت صیدا در لبنان، مشترکات مسلمانان را این گونه دسته‌بندی کرده است:

۱. ایمان به خدای واحد؛
 ۲. ایمان به نبوت و خاتمیت حضرت رسول الله ﷺ؛
 ۳. ایمان به روز معاد و رستاخیز و میزان و حساب و بهشت و دوزخ؛
 ۴. ایمان به ملائکه و پیامبران، آنگونه که در قرآن آمده است؛
 ۵. ایمان به قرآن کریم، آن گونه که بر رسول خدا ﷺ نازل شده است؛
 ۶. ایمان به خیر بودن امت هم‌عصر رسول خدا ﷺ که نص صریح قرآن است (کنتم خیر أمة أخرجت للناس)؛
 ۷. ایمان به ارتباط محکم و روشن اهل‌بیت با صحابه رسول خدا ﷺ؛
 ۸. ایمان به مرجعیت علمی و عرفانی و اجتماعی اهل‌بیت و وجوب احترام و تکریم ایشان در بین مسلمانان؛
 ۹. احترام خلفای اسلام و اصحاب رسول خدا ﷺ. (حمود ماهر، ۲۰۱۰م، ص ۴۶)
- بر شماری مشترکات فقهی شیعه و سنی، مجال وسیع و مفصلی را می‌طلبد و از توان این مختصر خارج است. مرکز تجمع علمای مسلمین لبنان، به‌همت شیخ دیاب مهداوی کتابی با عنوان *الإصابة فی مختصر فقه اهل البيت والصحابة* منتشر نموده که به تفصیل به مشترکات فقهی اشاره کرده است و اختلافات بین مذاهب را اجتهاد مرسومی دانسته است که در بین مجتهدین مذهب واحد هم یافت می‌شود. (ر.ک. مهداوی، بی‌تا)
- شیخ صهیب حبلی^۲ مشترکات شیعه و سنی را بیش از نود درصد می‌داند و از این جهت، وحدت اسلامی در لبنان را به‌منظور جلوگیری از توسعه اختلافات مذهبی ضروری می‌داند. (خبرگزاری تقریب، ۱۳۹۰)

۱. شیخ ماهر حمود، از مؤسسين جماعت اسلامی صیدا و مرکز تجمع علمای مسلمین می‌باشد و اکنون امام مسجد القدس صیدا است.

۲. عضو مرکز تجمع علمای مسلمین لبنان و امام جماعت مسجد ابراهیم شهر صیدا در لبنان.

برای رسیدن به وحدت اسلامی، باید بر مشترکات اسلامی تأکید شود و موارد اختلافی بین مذاهب را به دیدهٔ اجتهاد نگریست.

۳-۵. دشمن مشترک

بزرگ‌ترین هدف تقریب مذاهب اسلامی، مقابله و مبارزه با زیاده‌خواهی دشمنان اسلام است. اگر مسلمانان جهان با هم وحدت داشتند، اکنون قدس شریف در دست یهود اشغال نشده بود و هزاران مسلمان آواره به دور از خانه و کاشانهٔ خود زندگی سختی نداشتند و شاهد مصرف‌گرایی و عقب‌ماندگی جهان اسلام نبودیم.

دولت اسرائیل در منطقه به‌منظور اشراف بر کشورهای اسلامی عربی و ازبین بردن اسلام تأسیس شده است و مسلمانان باید بدانند که اسرائیل بدون دارو و غذا سه ماه هم نمی‌تواند دوام بیاورد؛ پس واجب است کشورهای اسلامی با تحریم و قطع ورود هرگونه کالا به سرزمین اشغالی، در ازبین رفتن این غدهٔ سرطانی سهیم باشند. (هلال محمد ابراهیم، ۲۰۰۳م)

اندیشمندان مسلمان لبنان به‌خوبی درک کرده‌اند که اگر با هم متحد نباشند، نمی‌توانند در برابر تجاوزات اسرائیل مقابله کنند. همین درک و فهم از راهکار مقابله با اسرائیل بود که موجب تأسیس مرکز تجمع علمای مسلمین شد و اکنون یکی از تأثیرگذارترین مراکز تقریبی در لبنان است که حتی در خارج از لبنان نیز آثار با برکتی از خود بر جای گذاشته است.

سیدعلی فضل‌الله، اسرائیل را دشمن مشترک معرفی می‌کند و می‌گوید: رژیم اشغالگر صهیونیستی، دشمن مشترک شیعیان و اهل تسنن است و هیچ‌گونه خیر و منفعتی برای مسلمانان، عرب‌ها و جهانیان نمی‌خواهد و تنها به‌دنبال چپاول ثروت‌های منطقه و به‌خطر انداختن سلامت آن است. (فضل‌الله، سیدعلی، ۱۳۹۱)

شیخ احمد القطان می‌گوید: اجتماع مسلمانان موجب پیروزی و سربلندی آنان می‌شود؛ و دشمنان تنها به‌دنبال ایجاد تفرقه و کاشتن بذر دشمنی بین مسلمانان‌اند تا با سوءاستفاده از این ضعف، منابع آنان را نیز به یغما ببرند و سرزمینشان را نیز اشغال کنند. (القطان، ۱۳۹۱)

اعتقاد به اینکه اسرائیل دشمن مشترک مسلمانان لبنان است و ضرورت دارد مسلمانان با حفظ وحدت، با آن مبارزه کنند، اعتقاد مشترکی بین تمام مذاهب و جریان‌های سیاسی لبنان است. ولید جنبلاط^۱ نیز در این باره می‌گوید: در لبنان یک اجماع ملی وجود دارد که اسرائیل را یگانه دشمن لبنان می‌داند. این امر باید از بروز اختلافات جلوگیری کند؛ زیرا هیچ کدام از مردم لبنان تجاوز بالگردها و تانک‌های اسرائیلی به لبنان را نمی‌پذیرند. (جنبلاط، ۱۳۸۷)

وی می‌گوید: لبنانی‌ها با وجود اختلاف‌های سیاسی خود، در مقابله با اسرائیل جدی و متحدند و مسلمانان لبنان هیچ‌گاه در برابر تجاوز بیگانگان، از جمله اسرائیل، سر تعظیم فرود نمی‌آورد و در مقابله با این دشمن که از درس‌های گذشته عبرت نمی‌گیرد، تسلیم نخواهد شد. (همان)

وجود مرز مشترک لبنان با اسرائیل غاصب و تجاوز این رژیم اشغالگر به مرزهای لبنان و اشغال قدس شریف، موجب شده است که مسلمانان لبنان تنها راه نجات مسلمانان و قدس شریف را در اتحاد خویش بدانند و تمام تلاش خود را در این راه صرف کنند.

۳-۶. جمهوری اسلامی ایران و حزب‌الله

جمهوری اسلامی ایران در بین کشورهای اسلامی جایگاه ویژه‌ای دارد؛ چراکه از حکومت اسلامی و مستقلی برخوردار است و از ابتدای تأسیس تاکنون، همواره منادی وحدت اسلامی بین مسلمانان جهان بوده است و خود را حامی مستضعفان جهان می‌داند. یکی از تلاش‌های جمهوری اسلامی، آزادی قدس شریف و مسلمانان فلسطین است. موضوع فلسطین، یکی از نقاط ارزشی و مشترک جهان اسلام است. پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی^ع نقطه عطفی در تحقق وحدت اسلامی بود؛ به گونه‌ای که حتی مخالفان نظام جمهوری اسلامی نیز بر این مطلب اذعان دارند. (السید رضوان، ۲۰۱۳م)

۱. ولید جنبلاط، متولد ۱۹۴۹م، رئیس حزب سوسیالیست ترقی‌خواه لبنان و یکی از رهبران دروزی لبنان است.

امام خمینی علیه السلام با هوشیاری، سفارت اسرائیل در تهران را به سفارت فلسطین تبدیل کردند؛ آزادی قدس را در دستور کار سیاست خارجی خود قرار دادند؛ آخرین جمعه ماه مبارک رمضان را روز جهانی قدس نامیدند و میلاد رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله را با اختلاف روایی شیعه و سنی که از دهم تا هفدهم ربیع الاول است، هفته وحدت نام‌گذاری کردند. این مناسبت‌ها رنگ و بوی جهانی به‌خود گرفتند و در جهان اسلام همه‌ساله در هفته وحدت اقدامات مهم و تأثیرگذاری در کشورهای اسلامی با حضور عالمان و اندیشمندان انجام می‌شود.

بزرگ‌ترین تأثیرگذاری جمهوری اسلامی ایران در لبنان، دفاع از مقاومت اسلامی در راستای آزادسازی مناطق اشغالی لبنان از دست اسرائیل است. نطفه مرکز تجمع علمای مسلمین لبنان هم که بزرگ‌ترین مرکز تقریبی در منطقه خاور نزدیک است، در نیمه شعبان ۱۹۸۲م در تهران منعقد شده است. (خازم علی، ۱۹۹۷م، ص ۱۸) از نظر مرکز تجمع علمای مسلمین، جمهوری اسلامی، دولت اسلامی به تمام معناست. از همین روی، این مرکز مجری طرح‌های تقریبی جمهوری اسلامی ایران است. (همان، ص ۷۱)

شیخ نعیم قاسم درباره تأثیرگذاری حزب‌الله بر وحدت اسلامی لبنان می‌گوید: حزب‌الله لبنان نیز در راستای برنامه‌های وحدت اسلامی جمهوری اسلامی ایران، برای رسیدن به وحدت اسلامی در تلاش است و این تلاش‌ها ابتدا در احیای مراسم‌های اسلامی و دینی که در بین شیعه و سنی عمومیت دارد، صورت می‌گیرد؛ به‌گونه‌ای که امت اسلامی را حول یک مسئله جمع کرده، ایجاد الفت و مهر در بین اتباع مذاهب بکند. (نعیم قاسم، ۲۰۱۳م)

ایشان می‌گوید: حزب‌الله هیچ مناسبتی را برای معاهده سیاسی با اهل سنت در مواضع مختلف ترک نکرده است؛ برای مثال، پس از ترور رفیق حریری، حزب‌الله به‌همراه حرکت امل، با جریان مستقبل و حزب سوسیالیست ترقی‌خواه، معاهده سیاسی بست. (همان)

برخی فعالیت‌های حزب‌الله در راستای وحدت اسلامی بدین شرح است:
۱. پیمان دوجانبه حزب‌الله لبنان با حرکت‌های اسلامی در لبنان و فلسطین؛

۲. حضور فعال در اجلاس‌های مورد اهمیت جهان اسلام؛
۳. مواضع محکم در برابر تجاوز آمریکا و اسرائیل به کشورهای اسلامی؛
۴. استفاده از شبکه المنار و رادیو نور برای فعالیت‌های تقریبی؛
۵. همکاری با دارالافتاء و دارالفتوی و جماعت اسلامی؛
۶. اجماع با برادران اهل سنت در انتخابات در قالب جریان وفاء مقاومت؛
۷. اعلام آمادگی برای هماهنگی و آموزش در راستای مقاومت با مسلمانان در لبنان و فلسطین؛
۸. تمرکز و اهتمام بر ارتباط با حرکت اسلامی و شخصیت‌های دینی؛
۹. حمایت از مرکز تجمع علمای مسلمین برای ادای رسالت و وحدت اسلامی؛
۱۰. جلوگیری از تأثیر امور سیاسی و انتخاباتی در مسائل مذهبی؛
۱۱. ارتباط عمیق با حرکت اسلامی در لبنان؛
۱۲. دیدارها و روابطی که در قالب دیدارهای مذهبی و سیاسی و ملی انجام می‌شود؛
۱۳. دوری از مناقشه و نقد حرکت‌های اسلامی از طریق رسانه؛
۱۴. عدم موافقت با طرح‌هایی که عواطف اهل سنت را تحریک می‌کند. (نعیم قاسم، ۲۰۰۴م، ص ۴۱)

۳-۷. مرکز تجمع علمای مسلمین

علماء و اندیشمندان لبنانی در راستای تعمیق وحدت بین مسلمانان، و برای مقابله با دشمن صهیونیستی، گام‌های مؤثری برداشته‌اند که در رأس این فعالیت‌ها، تأسیس مرکز تجمع علمای مسلمین است. این مرکز، از بدو تأسیس تا کنون، با عضویت بیش از ۲۴۰ نفر از علمای شیعه و سنی، فعالیت دارد و حقیقتاً با اتخاذ تدابیر هوشمندانه و مدبرانه، وحدت اسلامی را قوت بخشیده و با هرگونه فتنه مذهبی مقابله کرده است. علمای شیعه و سنی لبنان بر ضرورت مقابله با اشغالگری اسرائیل در سال ۱۹۸۲م که شهرهای جنوب را اشغال کرده بود، تأکید کردند و تنها راه مقابله را در اتحاد مسلمانان دیدند و برای همین امر، در ۱۹۸۲م مصادف با نیمه شعبان ۱۴۰۲ق با تلاش علمای مسلمان اعم از شیعه و سنی، «مرکز تجمع علمای مسلمین» را

تأسیس کردند تا افزون بر تقویت وحدت مسلمانان لبنان، طلایه‌دار مقابله با دشمن صهیونیستی اسرائیل باشد. نخستین دستاورد بزرگ مرکز تجمع علمای مسلمین، آزادسازی صیدا در سال ۱۹۸۵م بود که در این راه شهدایی را نیز تقدیم اسلام کرده است که بارزترین ایشان، شهید شیخ راغب حرب می‌باشد.

این مرکز، بزرگ‌ترین مؤسسه‌ای است که در راستای وحدت مسلمانان و تقریب مذاهب اسلامی فعالیت دارد. بارزترین فعالیت‌های مرکز تجمع علمای مسلمین عبارت است از:

۱. مقابله با پیمان ۱۷ میو ۱۹۸۳م و مذاکرات ناقوره که پیمان مذکور را از بین برد؛
۲. موضع‌گیری‌های رسانه‌ای و سیاسی در برابر دستگیری یا ترور علمای اسلام به‌دست دشمن صهیونیستی؛
۳. مبارزه با نظام امین الجمیل مبنی بر تخریب مسجد رسول اعظم و مسجد هرش و خانه‌های مهاجرین؛
۴. مقابله با ظلمی که نظام اداری امین جمیل در حق فلسطینیان روا می‌داشت؛
۵. محکوم کردن نقش نیروهای چندملیتی در لبنان؛
۶. بسیج همگانی برای حمایت از مقاومت اسلامی در برابر دشمن اسرائیلی؛
۷. خاموش کردن فتنه‌های داخلی؛
۸. تلاش برای حل مشکل مخیمات در بیروت و جنوب با میانجی‌گری جمهوری اسلامی ایران؛
۹. مقابله با مشکلات اقتصادی و بهبود وضعیت زندگی مسلمانان محروم لبنان؛
۱۰. آگاه‌سازی مسلمانان لبنان در حرکت‌های اسلامی و اوضاع منطقه؛
۱۱. احیای مناسبت‌های عمومی، همچون هفته وحدت، ماه رمضان، روز قدس و عاشورا؛
۱۲. برپایی راهپیمایی‌ها در مناسبت‌های مختلف؛
۱۳. انتشار ده‌ها کتاب و مجله و مقاله؛

این مرکز برای تقویت ارتباطات علما و اندیشمندان مسلمان، دیدارها و نشست‌هایی با رهبران سیاسی و دینی داشته که بسیار حایز اهمیت بوده است و

تلاشی ستودنی در راستای تقریب مذاهب اسلامی می‌باشد. دیدار با مقام معظم رهبری، سید احمد خمینی، ایمل لحدود، میشل سلیمان، رئیس‌جمهور وقت ایران، رئیس‌جمهور سوریه، سیدحسین نصرالله، شیخ محمد رشید قبانی و نبیه بری، از جمله این دیدارهاست.

از ارزنده‌ترین فعالیت‌های مرکز تجمع علمای مسلمین در لبنان، احداث مساجد وحدت در مناطق مختلف لبنان است. مسجد «الوحدة الاسلامیة» در حارة الناعمة، مسجد «السيدة مریم» در صیدا و مسجد «الوحدة الاسلامیة» در بابلیه، از مساجدی هستند که توسط این مرکز بنا شده‌اند.

افزون بر دستاورد بزرگ این مرکز در بیرون راندن متجاوزین صهیونیستی از لبنان، بسیاری از توطئه‌ها و دسیسه‌های دشمنان و بدخواهان اسلام در لبنان، با هوشیاری علمای مسلمان لبنانی و تدبیر مرکز تجمع علمای مسلمین در لبنان، خنثی شده‌اند. برای نمونه، شامگاه یکشنبه ۱۷ مارس ۲۰۱۳م، دو طلبه اهل سنت در بیروت مورد هجوم چند جوان قرار گرفتند و به بیمارستان منتقل شدند. در پی این حادثه، آشوبی در لبنان در شرف وقوع بود؛ چراکه این تهاجم توسط برخی رسانه‌ها به شیعیان لبنانی منتسب می‌شد؛ ولی با تدبیر مرکز تجمع علمای مسلمین و هوشیاری علمای شیعه و سنی، آتش این فتنه خنثی گردید و مسئله از طریق قانونی و شرعی پیگیری شد.

۴. چالش‌های تقریب در لبنان

لبنان به دلیل ترکیب جمعیتی و موقعیت استراتژیک و ژئوپولیتیک، همواره جایگاه ویژه‌ای در بین کشورهای اسلامی داشته و طمع استکبار در این کشور قابل مشاهده است. اگر مقاومت اسلامی در لبنان و روشنگری انقلاب اسلامی ایران و تأثیر آن بر لبنان نبود، اکنون قضیه فلسطین مرزهای فلسطین را تا اعماق لبنان درنوردیده بود. از این رو بر علما و اندیشمندان مسلمان واجب است که با دقت و تدبیر در چالش‌های وحدت اسلامی در لبنان، برای از بین بردن این موانع یا تبدیل این چالش‌ها به فرصت‌های تقریبی بکوشند.

۴-۱. استکبار جهانی و اسرائیل

اسرائیل و آمریکا همواره برضد مسلمانان توطئه می‌کنند و عامل بحران در همه کشورهای اسلامی‌اند. دشمنان اسلام همواره بیشترین بهره را از اختلافات مسلمانان برده و از هیچ فرصتی برای ایجاد یا تعمیق این اختلافات فرونگذاشته‌اند. سیاست معروف «تفرقه بینداز و حکومت کن»، هیچ‌گاه از میز کار اسرائیل و آمریکا جمع نمی‌شود؛ بلکه هر روز با مدل و لباس جدیدی عرضه می‌شود. در این بین، مسلمانان‌اند که باید با تدبیر و هوشیاری و با تمسک به آیات قرآن و سنت رسول خدا ﷺ، با حفظ اتحاد خود در جهان اسلام سیاستی درپیش بگیرند که نقشه‌های دشمنان در استعمار و استثمار جهان اسلام نقش بر آب شود و اسلام قدرت حقیقی خود را بازیابد.

لبنان با توجه به مرز مشترک با اسرائیل و منابع سرزمینی خود، همواره مورد طمع استکبار بوده و در طول تاریخ، هیچ‌گاه از سیاست‌های استعماری غرب و آمریکا در امان نبوده است و چه بسا جنگ‌های داخلی لبنان نیز از خارج از لبنان هدایت می‌شده‌اند.

شیخ محمد زعبی^۱ می‌گوید: شکی نیست که استعمار و صهیونیست، نقش بزرگی را در شعله‌ور کردن فتنه و اختلاف مذهبی بازی می‌کنند و این همان کاری است که فرعون انجام می‌داد؛ چنان‌که خداوند می‌فرماید: فرعون در زمین برتری‌جویی کرد و اهل آن را به گروه‌های مختلفی تقسیم نمود؛ گروهی را به ضعف و ناتوانی می‌کشاند. (قصص، ۴). این همان فعالیت‌های امروز آمریکا و اسرائیل است که برای تعمیق اختلاف مذهبی بین مسلمانان صورت می‌گیرد. (زعبی، ۲۰۱۱، ص ۲۳)

دکتر عبدالله حلاق در تقسیم‌بندی اسباب اختلاف مذهبی می‌نویسد: سعی غرب و در رأس آن آمریکا از طریق فعالیت‌های فرهنگی و مراکز مطالعات سیاسی و رسانه‌ها، ایجاد فتنه و اختلاف مذهبی بین مسلمانان است تا از این طریق بر جهان اسلام حکم داشته باشد. (حلاق، ۲۰۱۱، ص ۲۷)

۱. شیخ محمد الزعبی، از علمای لبنان و عضو هیئت امنای جنبش توحید اسلامی لبنان است.

دکتر محسن صالح^۱ فعالیت رسانه‌های اسرائیلی را بزرگ‌ترین فعالیت برای تعمیق اختلافات بین مسلمانان لبنان می‌داند و می‌نویسد: در راستای تحریک و تعمیق شکاف بین لبنانی‌ها، هر سخنی که به‌دروغ از رسانه‌های صهیونیستی پخش می‌شود، در رسانه‌ها و روزنامه‌ها و مواضع سیاستمداران و برخی عالمان لبنانی منعکس می‌شود. (صالح محسن، ۲۰۱۱م، ص ۱۰۶)

مدیر سابق شبکه المنار می‌گوید: بنا به گفته امام خمینی علیه السلام اسرائیل در رأس همه مشکلات است. اسرائیل عامل ناآرامی، ترس و تهدید و ترور در منطقه است. اسرائیل نماد بدی‌هاست و همچون یک غده سرطانی است. مداخلات اسرائیل، علت اصلی ناامنی کشور ماست. (موسوی عاطف، ۱۳۸۶، ص ۲۱۰)

شکی نیست که بحران و ناهنجاری‌های خاورمیانه، از سوی رژیم صهیونیستی به‌نماینده‌گی از استکبار جهانی هدایت می‌شود و بحران سوریه که مولود سیاست‌های استکبار است، خطری است که منطقه را تهدید می‌کند و اگر بیداری مسلمانان و علما نباشد، چه بسا دامن لبنان و دیگر کشورها را آلوده سازد.

۲-۴. جریان‌های سیاسی و اجتماعی لبنان

آسیبی که در لبنان از حوزه سیاست متوجه تقریب مذاهب اسلامی است، در هیچ حوزه و بُعدی متوجه وحدت اسلامی نیست. وجه غالب این آسیب‌ها، مربوط به احزاب سیاسی و دخالت‌های خارج از لبنان در امور سیاسی این کشور است و حل این مسائل، جز با آگاهی از امور سیاسی و حقیقت مذاهب، و هشیاری مسلمانان جامعه لبنان ممکن نیست.

اختلافات مذاهب اسلامی در لبنان، منشأ سیاسی دارند؛ و در حقیقت، اختلاف مذاهب اختلاف سیاسی است، نه اختلاف دینی. (جبری عبدالناصر، ۲۰۱۳م)

در لبنان، سیاست‌های گذرای وجود دارند که از سازمان‌های سیاسی ناشی می‌شوند و هدف این سیاست‌ها، بهره‌برداری از دین به‌نفع مصالح سازمان‌های سیاسی است؛ بنابراین، زمانی که اوضاع سیاسی لبنان متشنج نیست، آرامش بر جامعه حاکم می‌شود. (موسوی سید عباس، ۲۰۰۹، ص ۱۲)

۱. دکتر محسن صالح، کارشناس و استاد فلسفه دانشگاه لبنان است.

سیدعلی فضل‌الله می‌گوید: بعضی از افراد و احزاب سیاسی، برای ایجاد اختلاف و فتنه میان مسلمانان می‌کوشند و برای رسیدن به اهداف خود، در جمع اهل سنت می‌گویند که شیعیان در حال چپاول حقوق شمایند؛ و در جمع شیعیان می‌گویند که اهل سنت حق شما را غارت می‌کنند. (فضل‌الله سیدعلی، ۱۳۹۱)

شیخ عبدالناصر جبری، اختلافات مذهبی در لبنان را ناشی از مسائل و اختلافات سیاسی می‌داند و برخی مطالبات به‌ظاهر مذهبی را نامعقول و غیرشرعی می‌داند؛ مثلاً ایشان در پاسخ به برخی انتقادات از حکومت ایران مبنی بر اینکه چرا جمهوری اسلامی ایران اجازه نمی‌دهد اهل سنت مسجدی در تهران بنا کنند، می‌گوید: من مخالف بنای مسجد برای اهل سنت در تهران هستم؛ چراکه مساجد از آن خداست؛ پس هیچکس را با خدا نخوانید. (جن، ۱۸) چگونه است که شیعیان خواستار بنای مسجدی در مکه باشند؟ یا خواستار ساخت کعبه‌ای برای خود باشند؟ طبیعتاً این سخن بیهوده‌ای است و این‌گونه سخنان، ظاهر مذهبی دارند؛ ولی از مواضع و اختلافات سیاسی ناشی می‌شوند. (جبری عبدالناصر، ۲۰۱۰م، ص ۷۷)

شیخ نعیم قاسم دربارهٔ اختلافات سیاسی و تأثیر آن بر اختلافات مذهبی می‌گوید: در واقع بین شیعه و سنی مسئله‌ای نیست که به اختلافات مذهبی بینجامد؛ بلکه در لبنان اختلافات از مسائل سیاسی ناشی می‌شود که از سوی سیاست‌مداران یا برخی جریان‌ها که همگام با غرب حرکت می‌کنند، مطرح می‌شود. این افراد سعی بر این دارند که این اختلافات سیاسی را در قالب اختلافات مذهبی جلوه دهند. (نعیم قاسم، ۲۰۱۳م)

دکتر رضوان السید می‌گوید: برخی سلفی‌های اهل سنت که بسیار تندرو هم هستند، شیعه را تکفیر می‌کنند و سخنانی می‌گویند که جایز نیست؛ ولی ما در لبنان این‌گونه سخنان را نمی‌گوییم. ما در لبنان بهترین ارتباط را با شیعیان داریم و اگر اختلافی در لبنان باشد، اختلاف سیاسی است و در کوچک‌ترین مسئله مذهبی و دینی اختلاف نداریم؛ و در لبنان بین شیعه و سنی هیچ اختلافی نیست. (السید رضوان، ۲۰۱۳م)

اگر جامعهٔ دینی لبنان به‌دور از اختلافات سیاسی باشد، بهشت پیروان ادیان و مذاهب خواهد بود؛ و این مسئله‌ای است که همهٔ اندیشمندان لبنانی بر آن اشراف و اذعان دارند.

۳-۴. جریان‌های مذهبی با محوریت سلفی‌گری و وهابیت

در کنار قدرت‌های استکباری و استعماری که برای ضربه زدن به اسلام از هیچ فعالیت و تلاشی فروگذار نبوده‌اند، امروزه شاهد ظهور فرقه‌ای هستیم که به نام اسلام ظهور کرده است و با تکفیر مذاهب دیگر و ایجاد نفاق و تفرقه و فتنه در میان مسلمانان، دانسته یا ندانسته اساس اسلام را تهدید می‌کند.

بزرگ‌ترین چالش پیش روی وحدت اسلامی و اتحاد مسلمانان در برابر دشمنان اسلام، تکفیریان و وهابیت‌اند، که به صورت فزاینده‌ای نیز در حال رشدند. خطر فرقه تندروی وهابیت که با نام سلفی‌گری نیز شناخته می‌شود، بارها از خطر استکبار و استعمار بیشتر است؛ چراکه ایشان به نام دین و به نام اسلام ظهور کرده‌اند و به نام دین بر ضد دین فعالیت می‌کنند و به جرئت می‌توان گفت که یکی از بزرگ‌ترین مصیبت‌های کنونی جهان اسلام، فعالیت‌های تکفیری وهابیت و سلفی‌هاست و بیشتر حوادث تروریستی در کشورهای اسلامی و غیراسلامی به دست ایشان انجام می‌شود.

علامه یزبک می‌گوید: در لبنان، مثل دیگر کشورهای اسلامی فعالیت‌های تکفیری وجود نداشت و شیعیان و اهل سنت زندگی مسالمت‌آمیزی با یکدیگر داشتند شیعیان در مراسم‌های دینی و مذهبی اهل سنت، و اهل سنت در مراسم‌های مذهبی شیعیان شرکت می‌کردند و می‌کنند؛ ولی سلفی‌ها و وهابی‌ها با ورود به لبنان، درصدد جدایی بین مسلمانان‌اند و نه تنها جدایی بین شیعه و سنی؛ بلکه در بین خود اهل سنت هم دوگانگی و تفرقه می‌افکنند؛ و این خطری است که متوجه اصل اسلام است. (یزبک محمد، ۲۰۱۳م)

علمای لبنان بزرگ‌ترین چالش پیش روی اسلام را تکفیر می‌دانند و بر لزوم مبارزه با آن تأکید دارند. (عبدالله حسن، ۲۰۱۳م)

احمد قبلان، فرزند شیخ عبدالأمیر قبلان^۱ می‌گوید: «لا اله الا الله محمد رسول الله» بیانگر وحدت بین مسلمانان است و حرمت خون مسلمان، آبرو و خونسش را بدون هیچ مجادله‌ای حفظ کرده است و هیچ توجیهی برای قتل و تکفیر بر جای نمی‌گذارد. (قبلان احمد، ۲۰۱۳)

۱. رئیس مجلس اعلای شیعیان لبنان.

هرچند کشور لبنان به دلیل ظرفیت‌های مهم و بنیادین عقلی و دینی تقریبی، تا حدودی از فعالیت‌ها و اندیشه‌های تکفیری در امان مانده است، ولی بعید نیست تبلیغات نابرابر این گروه، مرزهای لبنان را نیز درنوردد و دامن مسلمانان لبنان را نیز آلوده سازد. اکنون کشور سوریه ماهیت بحران خود را از دست داده و بحران سوریه از موضوع سیاسی به موضوع مذهبی تغییر ماهیت داده است و معارضین سوریه فعالیت خود را با بیرق سلفی‌گری ادامه می‌دهند. تهدید به تخریب حرم حضرت زینب و حضرت رقیه علیها السلام در دمشق، و اهانت به مزار صحابه رسول خدا صلی الله علیه و آله در مرج عذرا مؤید این مطلب است. اگر جریان وهابیت به صورت صحیح و عقلانی اصلاح و کنترل نشود، چه بسا ضربات سنگینی داشته باشد و صدمات ناشی از آن نیز جبران‌ناپذیر نباشد.

۴-۴. دشواری مسائل کلامی و ناآگاهی پیروان مذاهب از آموزه‌های مذهب مقابل انسان به دلیل عدم فهم درست از موضوعی، چه بسا درصدد انکار یا دشمنی با آن برمی‌آید. در روایت آمده است که مردم دشمن نادانسته‌های خویش‌اند. (مجلسی محمدباقر، ۱۴۰۴ق، ج ۱، ص ۲۱۹)

اگر ما فهم درستی از طرف مقابل داشته باشیم، در قضاوت کردن درباره اعتقادات وی دچار لغزش نمی‌شویم. در برخی کتب فرقه‌نویسی که به مصادر و مراجع هم استناد شده است، مسائلی یافت می‌شود که صاحبان مذاهب از آن بی‌خبرند؛ یعنی چه بسا فرقه‌نویس به اعتقاد نادری از مذهب اشاره کرده است که مذهب از آن بیگانه است. (موسوی سیدعباس، ۲۰۰۹م، ص ۱۲) بنابراین، بر همگان واجب است بدون تعصب سخنان دیگران را با منطق عقل بشنوند و در فضای علمی و به دور از تشنج، درباره آن بیندیشند.

شیخ ماهر حمود، اسباب اختلاف بین شیعه و سنی را این‌گونه می‌نویسد: هریک از طرفین شیعه و سنی، برای اعتقادات خویش دلیل و حجت شرعی دارند و چه بسا بهره‌ای از حق - به سبب اقامه حجت شرعی - داشته باشند که در این صورت، خدا از ایشان قبول خواهد کرد؛ هرچند بر خطا باشند؛ چراکه به واسطه اجتهاد و دلیل به آن

رسیده‌اند و دلیل کافی برای مذهب خود دارند. پس نمی‌توان حکم به دخول بهشت و جهنم کسی صادر کرد؛ هرچند هر یک از ایشان در درجات بهشت می‌توانند متفاوت باشند. (حمود ماهر، ۲۰۱۰م، ص ۵۰)

برخی اسباب که موجب می‌شود اختلافات اجتهادی به نزاع و کج‌فهمی تبدیل شوند، عبارت‌اند از:

۱. وجود روایات ضعیف در برخی کتب مرجع هریک از اهل سنت و شیعه؛
۲. نبود فتاوا و نصوص واضح نزد شیعه در خصوص لعن و سب صحابه و عایشه؛
۳. نبود فتاوی روشن درباره ایمان و اسلام شیعیان؛
۴. وجود برخی فتاوا از اهل سنت و برخی مراجع شیعه در تکفیر طرف مقابل؛
۵. وجود شبکه‌های ماهواره‌ای نزد شیعه و اهل سنت که به اختلافات دامن می‌زنند؛
۶. انفجارهایی که وهابیت در محله‌های شیعه‌نشین انجام می‌شود؛
۷. سوءقصد به علمای شیعه از سوی وهابیت؛

چنان‌که گفته شد، بسیاری از نزاع‌ها به دلیل دشواری مسائل کلامی است. این مشکل زمانی نمود می‌یابد که طرف مقابل برای فهم آموزه خاصی از مذهب، به اقوال شاذ مراجعه می‌کند و به‌جای درک و فهم مطلب، دچار سوءتفاهم و فهم نادرست می‌شود.

۴-۵. اهانت و توهین به مقدسات و ارزش‌های دینی و مذهبی

اهانت و توهین، در ادیان الهی جایگاهی ندارد و عقل نیز قبح این مسئله را درک می‌کند. خداوند فرمود: کسانی که غیر خدا را می‌خوانند، دشنام ندهید تا مبدا آنان از روی دشمنی و بدون علم، خداوند را دشنام دهند. (أنعام، ۱۰۸) این نهی قرآن، شامل هرگونه رفتاری است که عکس‌العمل آن، دامن مقدسات اسلام و قرآن را می‌گیرد؛ بدین معنا که قرآن درصدد بیان این نیست که کفار مستحق دشنام هستند یا نیستند؛ بلکه نهی قرآن از این جهت است که کفار از روی ناآگاهی به مقام ربوبی، مقابله به مثل می‌کنند. این استدلال، درباره لعن نیز جاری است؛ بدین معنا که اگر شخصی مقدسات دیگری را لعن کند، چه بسا او نیز مقابله به مثل نماید و مقدسات لعن‌کننده را لعن کند.

مسلمانان لبنان، کمتر از مسلمانان کشورهای اسلامی مرتکب این آسیب اجتماعی‌اند. شیعیان لبنان به نام دین‌داری، در مراسم‌های مذهبی به مقدسات هیچ مذهب و دینی بی‌احترامی نمی‌کنند.

۵. راهکارها و پیشنهادها

چنان‌که گذشت، در مسیر وحدت اسلامی در لبنان ظرفیت‌هایی وجود دارد که می‌تواند لبنان را کشور وحدت اسلامی نماید؛ و در مقابل، چالش‌ها و موانعی وجود دارند که می‌توانند نزاعات و جنگ‌های خونینی را بر مسلمانان لبنان تحمیل کنند. به نظر می‌رسد بر علما و مسلمانان واجب است با مطالعه دقیق، گسترده و عملیاتی، ظرفیت‌های مهم تقریب در لبنان را گسترش دهند و چالش‌ها و موانع را از میان بردارند یا به فرصت‌های تقریبی تبدیل کنند.

در این مختصر، به راهکارهایی که به نظر می‌رسد می‌تواند به تحکیم روابط مسلمانان و تقویت وحدت بین ایشان بینجامد، اشاره می‌شود. امید که بتواند گامی در راستای وحدت اسلامی باشد:

- ۱-۵. عبور وحدت از نشست‌های شعاری، و نهادینه شدن وحدت اسلامی در لبنان؛
- ۲-۵. تدبیر و هوشیاری در اختلافات سیاسی لبنان؛
- ۳-۵. مطالعات علمی و پژوهشی در حوزه‌های علمیة لبنان با موضوع تقریب مذاهب اسلامی؛
- ۴-۵. تشکیل انجمن‌های تقریبی در بین اقشار مسلمان لبنان؛
- ۵-۵. پژوهش‌های علمی در موضوع مشترکات اسلامی مذاهب؛

منابع

۱. اعضای هیئت مرکزی مرکز تجمع علمای مسلمین در لبنان، مصاحبه در مرکز تجمع علمای مسلمین، بیروت لبنان، ۲۰۱۳م.
۲. تجمع علمای مسلمین فی لبنان، بدون تاریخ و محل نشر.
۳. تسخیری، محمدعلی، «گفتاری پیرامون وحدت اسلامی و تقریب مذاهب»، فصلنامه اندیشه تقریب، شماره ۸، ص ۱۱ تا ۲۴، پاییز ۱۳۸۵.
۴. جاوید موسوی، حمید، اتحاد اسلامی در آثار شهید آیت‌الله مطهری، ج ۳، تهران، صدرا، ۱۳۸۶.
۵. جبری، عبدالناصر، حوارات حیویة، مؤسسة الفكر الاسلامی المعاصر للدراسات والبحوث، ۲۰۱۰م.
۶. _____، مصاحبه در مرکز جمعیه الوحدة الاسلامیة، بیروت- لبنان، ۱۴ مارس ۲۰۱۳م.
۷. جنبلاط ولید، ۱۳۸۷، (<http://www.asnoor.ir>).
۸. حبال مدرار، نشست معنوی گسترده علمای شیعه و سنی لبنان، ۱۲ آوریل ۲۰۱۳م.
۹. حلاق عبدالله، الفتنة المذهبية أسباب وآليات المواجهة، بیروت، مرکز مطالعات وحدت اسلامی تجمع علمای مسلمین در لبنان، ۲۰۱۱م.
۱۰. _____، الوحدة الاسلامیة فی رحاب الحج و حياة الإمام الصادق، بیروت، مرکز مطالعات وحدت اسلامی در لبنان و رایزنی جمهوری اسلامی ایران در بیروت، ۲۰۱۱م.
۱۱. _____، حوارات حیویة، مؤسسة الفكر الاسلامی المعاصر للدراسات والبحوث، ۲۰۱۰م.
۱۲. حمود ماهر، حوارات حیویة، مؤسسة الفكر الاسلامی المعاصر للدراسات والبحوث، ۲۰۱۰م.
۱۳. خازم علی، تجمع علمای مسلمین فی لبنان- تجربه و نموذج، بیروت، دارالغربة، ۱۹۹۷م.
۱۴. خیرگزاری تقریب، ۱۳۹۰، (<http://www.taghribnews.com>).
۱۵. دفتر علامه محمدحسین فضل‌الله در حارة حریک بیروت، بخش رسانه، قسم آرشیو، مصدر اسلام آن‌لاین، تاریخ ۲۰۰۸/۱۰/۹م، به شماره بایگانی ۰۴۷۳۸۵.
۱۶. رساله التقریب، شماره‌های ۱۹ و ۲۰، محرم و جمادی الثاني ۱۴۱۹ق.
۱۷. زعی محمد، الفتنة المذهبية أسباب وآليات المواجهة، بیروت، مرکز مطالعات وحدت اسلامی تجمع علمای مسلمین در لبنان، ۲۰۱۱م.
۱۸. الزین احمد، مصاحبه در منزل ایشان، صیدا، ۱۸ مارس ۲۰۱۳م.
۱۹. سفارت جمهوری اسلامی ایران در بیروت، لبنان در یک نگاه، [بی‌نا]، ۱۳۹۱.
۲۰. السید رضوان، مصاحبه در بیروت لبنان، ۲۵ مارس ۲۰۱۳م.

۲۱. شعبان بلال، مصاحبه در مرکز تجمع علمای مسلمین بیروت لبنان، ۹ آوریل ۲۰۱۳ م.
۲۲. صالح محسن، الفتنة المذهبية أسباب وآليات المواجهة، بیروت مرکز مطالعات وحدت اسلامی تجمع علمای مسلمین در لبنان، ۲۰۱۱ م.
۲۳. عبدالله حسان، مصاحبه در مرکز تجمع علمای مسلمین لبنان در بیروت، ۳ آوریل ۲۰۱۳ م.
۲۴. عبدالله حسن، نشست معنوی گسترده علمای شیعه و سنی لبنان، ۱۲ آوریل ۲۰۱۳ م.
۲۵. فضل‌الله، سیدعلی، خطبه‌های نماز جمعه، ضاحیه بیروت، مسجد امامین الحسنین، ۲۹ مارس ۲۰۱۳ م.
۲۶. فضل‌الله سید علی، خبر گذاری رسا، ۱۳۹۱، (<http://www.rasanews.ir>).
۲۷. فضل‌الله محمدحسین، خطبه‌های نماز جمعه، مسجد الإمامین الحسنین حارة حریرک بیروت، ۲۷ اکتبر ۲۰۰۶ م.
۲۸. _____، دفتر علامه محمدحسین فضل‌الله، حارة حریرک بیروت، بخش رسانه، قسم آرشیو، مصدر اسلام آن‌لاین، تاریخ ۲۰۰۸/۱۰/۹، به شماره بایگانی ۰۴۷۳۸۵.
۲۹. قاسم نعیم، دور الحواضر والحركات الإسلامية فی الوحدة الإسلامية، بیروت، مرکز مطالعات وحدت اسلامی تجمع علمای مسلمین در لبنان، ۲۰۰۴ م.
۳۰. _____، مصاحبه در ساختمان نواب حزب الله بیروت لبنان، ۲۱ مارس ۲۰۱۳ م.
۳۱. قبلان احمد، خطبه‌های نماز جمعه، ۲۹ مارس ۲۰۱۳ م.
۳۲. _____، نشست معنوی گسترده علمای شیعه و سنی لبنان، ۱۲ آوریل ۲۰۱۳ م.
۳۳. قضیبی علی‌بن محمد، ربحت الصحابة ولم أخسر آل البيت، ۱۴۲۶ ق.
۳۴. القطان احمد، ۱۳۹۱، (<http://www.irna.ir>).
۳۵. مجلسی محمدباقر، بحار الأنوار، بیروت، مؤسسة الوفاء، ۱۴۰۴ ق.
۳۶. محمدی عراقی، محمود، «بازخوانی اندیشه مذاهب اسلامی»، دوماهنامه پژوهش، شماره ۳۲، از ۶۵ تا ۷۳، مهر و آبان ۱۳۸۷.
۳۷. مرتضی، سیدجعفر، مختصر مفید - أسئلة وأجوبة فی الدین والعقيدة، بیروت، مرکز اسلامی للدراسات، ۲۰۰۴ م.
۳۸. مرتضی، سید جعفر، ۱۳۹۱، (<http://www.qudsonline.ir>).
۳۹. المصطفی حسین علی، أدبیات التعايش بین المذاهب، ص ۲۲، دار الملائک بیروت، ۲۰۱۰.
۴۰. ملص مصطفی، الوحدة الإسلامية فی رحاب الحج و حياة الإمام الصادق، ص ۱۳۶.

۴۱. _____ ، دور الجمهورية الاسلامية الإيرانية في الوحدة الاسلامية، بيروت، مركز مطالعات وحدث اسلامي تجمع علمای مسلمين در لبنان، ۲۰۰۴م.
۴۲. موسوی، سیدعباس، الوحدة الاسلامية دور و تحديات، مركز مطالعات وحدث اسلامي تجمع علمای مسلمين در لبنان، ۲۰۰۹م.
۴۳. موسوی، عاطف، مجلة حضور، شماره ۶۲، ص ۲۱۰، پاییز ۳۸۶.
۴۴. مهداوی، دیاب، الإصابة في مختصر فقه اهل البيت والصحابة، بيروت، انتشارات مركز تجمع علمای مسلمين لبنان، [بی تا].
۴۵. مؤمن، علی، دور الحواضر والحركات الاسلامية في الوحدة الاسلامية، بيروت، مركز مطالعات وحدث اسلامي تجمع علمای مسلمين در لبنان، ۲۰۰۴م.
۴۶. نابلسی، عقیف، تحديات الوحدة وثقافة الحوار، بيروت، دار إيوان، ۲۰۱۲م.
۴۷. _____ ، مصاحبه در مجمع السيدة الزهراء صيدا، ۱۸ مارس ۲۰۱۳م.
۴۸. هلال محمد إبراهيم، إنقاذ القدس ونصرة الشعب الفلسطيني تلکيف شرعی و واجب جهادی، بيروت، نشر تجمع علمای مسلمين لبنان، ۲۰۰۳م.
۴۹. یاسین علی، نشست معنوی گسترده علمای شیعه و سنی لبنان، ۱۲ آوریل ۲۰۱۳.
۵۰. یزبک، محمد، مصاحبه در بيروت- لبنان، ۲۱ مارس ۲۰۱۳.